

Kritik mot Kriminalvården, anstalten Skänninge, för att en intagen fick felaktig information om möjligheten att genomgå allergiutredning i anstalten

Beslutet i korthet: En intagen som påstod att han var allergisk mot bl.a. vissa typer av fisk och önskade specialkost, fick felaktig information från anstaltens sjukvård om möjligheterna att göra ett allergitest. Anstalten får kritik för detta. Enligt JO framstår anstaltens hantering som delvis nonchalant och den har inte varit förenlig med fängeselagen.

JO har tidigare uttalat att en förutsättning för att en intagen ska få specialkost på grund av allergi är att allergin är dokumenterad. I detta beslut tillägger JO att det är rimligt om Kriminalvården erbjuder intagna möjlighet att genomgå allergiutredning om en påstådd allergi inte är medicinskt dokumenterad före intagningen. Vidare konstaterar hon att det av myndighetens handbok på området framgår att utgångspunkten ska vara att den intagnes egna uppgifter om allergi är korrekta. Hon har naturligtvis inte någon invändning mot detta, men framhåller vikten av att intagna vid behov får genomgå allergiutredningar.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 25 november 2021 framförde AA i huvudsak följande klagomål mot Kriminalvården, anstalten Skänninge.

Han är allergisk mot vissa typer av fisk och skaldjur, men har inte gjort något allergitest. För att få specialkost de dagar anstalten serverar fisk krävs läkarintyg. När han skrev till anstaltens sjukvård att han behövde ett sådant fick han svaret att de varken gör allergitest eller utfärdar intyg. De menade att han skulle undvika fisk. Han ansökte senare om en särskild bevakad permission för att göra en allergiutredning inom den externa sjukvården, men fick avslag på ansökan. Han mår dåligt när han har ätit fisk och kan inte delta i sysselsättningen, vilket har lett till varningar för sysselsättningsvägran. När han under två månaders tid hade blivit sjuk efter att ha ätit fisk, ändrade en tillfällig kriminalvårdsinspektör hans kost så att han fick vegetarisk mat i stället för fisk. Han mådde därefter bra och kunde delta i sysselsättningen. Efter en tid beslutades att han inte längre skulle få specialkost. Han fick inte någon

förklaring till detta. Han ansökte på nytt om specialkost men fick avslag eftersom han saknar dokumentation om allergi.

Till anmälan fogades bl.a. en tidsbeställning till sjukvårdsmottagningen samt anstaltens beslut om permission och specialkost.

På blanketten för tidsbeställning till sjukvårdsmottagningen har AA beskrivit vilka symtom han får efter att ha ätit fisk och anför att han gärna gör ett test för att få reda på vad detta beror på. En sjuksköterska har svarat följande:

Hej! Anstalten/sjukvården gör inga tester och vi lämnar inte ut några intyg. Du får undvika fisk.

Av beslutet om specialkost, som är daterat den 8 oktober 2021, framgår i huvudsak följande (i beslutet anges den intagnes namn):

AA har ansökt om att från anstaltsköket få specialkost i form av att han de dagar det serveras fisk ska få annan mat. Av ansökan framgår att han sedan augusti fått sådan specialkost och att han från vecka 40 inte längre får specialkost. Av dokumentation i VSP från den 2021-06-07 framgår att AA har fått information att han inte kommer få specialkost då det saknas dokumentation hos sjukvården gällande allergier. Under sommaren har någon gjort en notering i KVR om att AA ska ha specialkost, denna ändring har inte föregåtts av något formellt beslut. Ändringen tillbaka till normalkost har inte föregåtts av något formellt beslut utan är genomfört då anstalten har gjort en genomgång av alla klienter som haft notering om specialkost och därefter enbart behållit dem som haft medicinska eller religiösa skäl att erbjudas specialkost.

Utredningen

Kontroll har gjorts hos anstaltens sjukvård och det finns ingen dokumentation om att AA skulle vara allergisk mot fisk. Anstaltens sjukvård gör inga allergiutredningar. AA har ansökt om att få åka på permission för att göra allergitest, ansökan har avslagits.

Kriminalvårdens bedömning

Av utredningen framkommer att det saknas dokumentation om att AA skulle vara allergisk mot fisk. Det anses därför inte finnas medicinska skäl att erbjuda AA specialkost. Vad AA angett i hemställen föranleder ingen annan bedömning, ansökan avslås.

Utredning

JO tog den 14 december 2021 in muntliga uppgifter från en kriminalvårdsinspektör vid anstalten. Av dessa framgick att AA inte hade begärt omprövning av anstaltens beslut om specialkost.

Kriminalvården uppmanades att yttra sig över uppgifterna i anmälan. I sitt remissvar anförde Kriminalvården, Region Öst, genom regionchefen, i huvudsak följande:

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från BB stf Kriminalvårdschef för VO Skänninge. Information har vidare inhämtats från journalanteckningar i Kriminalvårdsregistret, KVR. Genom utredningen har sammanfattningsvis följande framkommit.

Omständigheter i ärendet

Av Kriminalvårdens handbok för kök och kost (2011:3) framgår att Kriminalvården ska tillhandahålla tre kostalternativ: normalkost, anpassad kost av religiösa skäl och vegetarisk kost. Vidare ska intagna med födoämnesallergi eller som av medicinska skäl har behov av särskild kost erbjudas det. Specialkosten ska vara likvärdig det normalkostalternativ som serveras. I samband med inskrivning informeras den intagne om dessa alternativ och väljer sedan det kostalternativ som bäst överensstämmer med hens förutsättningar och önskemål. Vissa intagna är utredda sedan tidigare och kan styrka uppgiven födoämnesallergi genom läkarintyg, men då det inte är möjligt för alla ska utgångspunkten vara att den intagnes egna uppgifter är korrekta. Information om överkänslighet/allergi kan i vissa fall framkomma först i samband med den initiala hälsoundersökningen som sjukvården genomför. Detta dokumenteras i sådant fall i sjukvårdens dokumentationssystem (PMO). Om behovet av specialkost sedan tidigare inte är känt är det sjukvårdens ansvar att delge informationen till kriminalvårdspersonal som registrerar informationen i KVR.

AA har mellan den 13 mars 2021 till och med den 21 februari 2022 avtjänat fängelsestraff vid anstalten Skänninge.

Vid inskrivning den 13 mars 2021 i anstalten Skänninge har AA tillfrågats om han har några födoämnesallergier. AA har uppgivit att han inte har några sådana varvid det har noterats i KVR att AA ska ha normalkost. AA har därefter inkommit med begäran om att få utesluta fisk och skaldjur i kost vilket anstalten har nekat då det inte finns några intyg om att han är allergisk mot fisk eller skaldjur.

Anstaltens sjukvård ska bedöma behov av allergitest och därefter eventuellt utfärda intyg och genomföra allergitester. Av uppgifter från anstaltens sjukvård så finns det en notering i PMO att de symptom han uppgivit inte bedöms vara anledning till att vidta några medicinska åtgärder eller att han har behov av specialkost.

Av uppgifter från anstalten Skänninge framkommer att AA under en period fått vegetarisk mat de dagar det har serverats fisk. Enligt ansvarig kriminalvårdsinspektör har anstalten inte följt sina egna rutiner under den perioden då det inte är möjligt att byta ut fisk mot vegetariskt enskilda dagar. Ifall en intagna önskar vegetarisk kost får de vegetarisk kost vid samtliga måltider.

Tillämpliga bestämmelser

Av 1 kap. 12 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (FARK Fängelse) följer bl.a. att den intagne har rätt att få mat som är anpassad efter hans eller hennes medicinska behov. I den utsträckning det är möjligt ska hänsyn även tas till den intagnes religion. En intagen har dock alltid rätt att få vegetarisk mat.

Kriminalvårdens, Region Östs, bedömning

Av Kriminalvårdens handbok om kök och kost (2011:3) följer bl.a. att i samband med inskrivning informeras den intagne om kostalternativ och tillfrågas om eventuella födoämnesallergier och väljer sedan det kostalternativ som bäst överensstämmer med hens förutsättningar och önskemål. Om det inte finns läkarintyg sedan tidigare om födoämnesallergier kan anstaltens sjukvård initiera allergiutredning. Region Öst konstaterar att AA inte har uppgivit att han har någon födoämnesallergi vid inskrivning samt att anstaltens sjukvård inte har, utifrån de skäl AA uppgett, initierat någon allergiutredning. Vidare kan Region Öst konstatera att AA haft möjlighet under verkställigheten att välja vegetarisk kost vid samtliga måltider. Region Öst finner avslutningsvis att utifrån vad som framkommit i AA:s klagomål samt i utredningen att anstalten inte har brutit i sin myndighetsutövning.

AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Bedömning

Kriminalvården har redogjort för viss rättslig reglering. Därutöver kan tilläggas att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. Vidare ska verkställigheten utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Detta framgår av 1 kap. 4 och 5 §§ fängelselagen (2010:610).

JO har tidigare uttalat att en förutsättning för att en intagen ska få specialkost på grund av allergi är att allergin är dokumenterad (se JO:s beslut den 9 mars 2009, dnr 4972-2008). Enligt min uppfattning är detta rimligt om Kriminalvården erbjuder intagna möjlighet att genomgå allergiutredning i de fall en påstådd allergi inte är medicinskt dokumenterad före intagningen. Som Kriminalvården har redogjort för framgår dock av myndighetens handbok om kök och kost att utgångspunkten ska vara att den intagnes egna uppgifter om allergi är korrekta. Jag har naturligtvis inte någon invändning mot detta men vill framhålla vikten av att intagna vid behov får genomgå allergiutredningar. Den omständigheten att en intagen vid inskrivningen uppger att han eller hon inte har några allergier utesluter inte att ett allergitest ändå kan behöva göras vid ett senare tillfälle. Den intagne kan t.ex. vara ovetande om en allergi. En sådan kan också utvecklas när som helst i livet och det kan därför inte uteslutas att så sker under ett frihetsberövande.

Av anmälan med bilagor framgår att AA inte fick utreda om han är allergisk mot fisk och skaldjur hos anstaltens sjukvård. Han beviljades inte heller permission för att genomgå ett sådant test inom den externa sjukvården. Vid sådana förhållanden har AA inte haft någon möjlighet att utreda eventuell födoämnesallergi. Kriminalvården har emellertid anfört att anstaltens sjukvård vid behov ska genomföra allergitester och utfärda intyg om allergi. Jag saknar anledning att ifrågasätta detta, men kan inte uppfatta sjuksköterskans svar till AA och uppgifterna i beslutet om specialkost på det sättet utan snarare som att anstaltens sjukvård inte utför allergitester. Jag är kritisk till att AA inte fick korrekt information. Anstaltens hantering framstår som delvis nonchalant och har enligt min mening inte varit förenlig med bestämmelserna i fängelselagen om hur intagna ska behandlas.

Vidare framgår av remissvaret att anstaltens sjukvård bedömde att AA:s symtom inte beror på allergi mot fisk och skaldjur. Det är inte en uppgift för JO att uttala sig om medicinska behandlingar eller bedömningar. Jag kommenterar därför inte sjukvårdens bedömning i detta avseende.

Slutligen har det genom utredningen framkommit att en anställd vid anstalten gjorde en anteckning i kriminalvårdsregistret (KVR), vilket medförde att AA under en tid fick vegetarisk mat i stället för fisk. Därefter antecknades i KVR att han åter skulle få s.k. normalkost. Hanteringen väcker frågor om gynnande

förvaltningsbeslut och anstaltens möjlighet att återkalla sådana. Mitt ärende har inte uttryckligen rört den frågan. Jag kan vidare konstatera att det har kunnat bli föremål för prövning i förvaltningsdomstol. Mot den bakgrunden avstår jag från att nu vidta någon ytterligare utredningsåtgärd eller att göra några uttalanden i saken.

Det som i övrigt har kommit fram ger inte anledning till några uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.